

**Bolette Moldenhawer, Peter Østergaard Andersen:
Andreas Reckwitz & Hartmut Rosa:
Senmoderniteten i krise**

København, Hans Reitzels Forlag 2022 (310 sider, ISBN 978-87-02-35140-8.)

Sociologerne Andreas Reckwitz og Hartmut Rosa har sammen udgivet en interessant og relevant bog om, hvordan senmoderniteten kan forstås og analyseres. Bogen består af flere forskellige dele. Lidt usædvanligt rummer den bl.a. en længere samtale mellem de to tyske sociologer, der begge har tiltrukket sig stor opmærksom inden for de senere år, Reckwitz med sin teori om øget singularisering og afficering over alt i samfundet og Rosa med beskrivelser af samfundets tiltagende acceleration og med resonans som et centralt begreb. Netop bogens diskuterende form er med til at skabe dens indhold og er noget af det væsentligste ved udgivelsen.

Bogens baggrund og motivaton

Reckwitz og Rosa er særligt optaget af omstændighederne omkring en samfundsteori, som de begge mener skal kunne rumme 'det store billede', som de kalder det. De peger på, at der fra samfundets side aktuelt er stigende interesse for teorier, der beskæftiger sig med helhedsbilleder af, hvad der er vigtigt i forståelsen af samfundet, og hvor det er på vej hen. Men at sociologien aktuelt synes mindre tilbøjelig til at beskæftige sig med netop de store perspektiver, end det var tilfældet i slutningen af det 20. århundrede, hvor fx Giddens, Bauman og Castell formulerede sådanne omfattende teorier. Reckwitz og Rosa peger dog på, at sociologien i Tyskland, og til dels i Frankrig, aktuelt viser større bevægelser imod at imødekomme disse samfundsinteresser i mere omfattende teorier, end det synes at være tilfældet i den angelsaksiske sociologi, der forholder sig mere tøvende

og fortsat er mere optaget af sociologiske del- og underdiscipliner samt empiriske undersøgelser. Reckwitz og Rosa anfører flere grunde til efterspørgslen efter en mere holistisk samfundsteori, bl.a. de mange aktuelle og omfattende samfundskriser, ligesom de peger på forskellige forhold, der kan være med til at forklare hvorfor sociologien synes tøvende over for at prioritere et sådant arbejde, bl.a. vidensarbejdets generelt ændrede betingelser i form af øgede krav om målinger af forskeres publikationer.

Sociologen Anders Petersen har skrevet forord om bogens to hovedpersoner, hvori han kort og præcist forbereder læseren på dels Andreas Reckwitz, der er optaget af, hvordan samfundsteori kan udarbejdes som analytisk værktøj, dels Hartmut Rosa, som er engageret i samfundsteori som 'best account' om det moderne samfund. Så følger en fælles indledning af Reckwitz og Rosa, hvor baggrunden for og ideen med bogen tydeligt tegnes op.

I bogens hovedbidrag fremlægger Reckwitz og Rosa hver deres bud på samfundsteori, der både kan favne hele samfundet og være historisk relevant. De disponerer deres fremlæggelser i følgende tre hoveddele: 1) at gøre teori, herunder forholdet mellem socialteori og samfundsteori, 2) opfattelser af moderniteten i almindelighed og senmoderniteten i særdeleshed, 3) kritisk samfundsteori.

Fremstillingen foregår i engagerede og fortættede tekster, hvor de to sociologer uafhængigt af hinanden gør rede for deres ambitioner, inspirationskilder, teoriopfattelser og begreber. Samtidig viser de, hvordan teorierne kan medvirke til at forstå vigtige processer, forandringer og temaer i det aktuelle samfund.

Til sidst følger et referat af en samtale mellem de to sociologer og ordstyreren Martin Bauer fra Suhrkamp Verlag, en ganske vellykket men også fagligt krævende diskussion, der samtidig vidner om ordstyrerens store indblik i sociologien som fagområde og forståelse af hver af forfatterens teorier. Samtalen berører tal-

rige temaer i og begrundelserne for de to teorier. Den bevæger sig endvidere bredt rundt i teorihistorien og i mange teoritraditioner, man som læser helst skal have en vis indsigt i på forhånd.

Diskussionen følger relevant op på de tidligere tekster og viser, hvordan de to sociologer spørger ind til og anfægter hinandens teorier, deres konsistens, teoriernes forudsætninger, relevans og betydning for samfundet. Samtalen viser, hvordan man kan arbejde med sociologisk teori og begreber under fortsat forandring. Man får som læser indblik i de to teoriers tilblivelseshistorier, deres udgangspunkter og forandringer i mødet med nye samfundsmæssige udviklinger, reaktioner og kritik fra andre forskere. De to sociologer forsøger at forstå hinandens prioriteringer, begreber og teorier med henblik på at kunne optegne væsentlige ligheder og forskelle. Det er en stor styrke ved bogen, at den giver indblik i, hvordan man kan tænke og gøre sociologisk teori, hvor tvivl og nye forståelser hele tiden nysgerrigt eftersøges, og hvor det ikke er muligt eller nødvendigvis særlig ønskeligt at komme frem til entydige resultater. Der dannes igennem samtalerne gradvist billeder af de to teoriers ligheder men også af deres betydelige forskelle.

Det er gennem hele diskussionen både interessant og spændende at følge de to sociologers ræsonnementer. Ud over at vise noget om teoriernes indhold, prioriteter og ambitioner giver samtaleformen indblik i den fleksibilitet, grænsesætning og tvivl, der må gøre sig gældende i teoriudvikling. En fleksibilitet, som står i stærk kontrast til sociologisk teori, som den ofte ses formidlet i lærebøger og undervisning, hvor forenklinger kan være mere eller mindre nødvendige, men som samtidig kan have tendens til at fastfryse givne teorier og teoretikere, som var de entydige og afsluttede bygningsværker.

Diskussioner på tværs

Blandt bogens væsentlige og nuancerede diskussioner om sociologisk teori og teo-

riudvikling skal følgende tre fremhæves. Først hvilken plads historisering indtager i sociologisk teoridannelse, dernæst hvordan der tages livtag med sociologiens sociale integrationsproblematik, og endelig hvordan Reckwitz og Rosa argumenterer for to forskellige kritikambitioner – beskrivende henholdsvis foreskrivende og indgribende.

I diskussionen af sociologiens historisering indgår spørgsmålet om strukturens rolle i analysen af kulturelle forandringer. I modsætning til Reckwitz, der er optaget af at udvikle en socialteoretisk værktøjskasse, der skal på arbejde i mødet med historisk materiale, går Rosa i mindre grad historisk til værks i sine analyser af de forskellige versioner af modernitet. Ifølge Rosa er vendepunkterne mellem modernitetsformerne udslag af princippet om den dynamiske stabilisering, der beskriver, hvordan den individuelle og kollektive erfaringsverden forandrer sig i takt med det sociale forandringstempo uden at tage højde for historiske kontingenser. Forskellen mellem de to forfattere er således, at mens historien indgår i subjekternes fortolkninger af deres 'væren-i-verden' som effekter snarere end årsager til at betragte acceleration som modernitetens strukturelle princip, er det ifølge Reckwitz "kun konsekvent og nødvendigt at medtænke den historiske dimension, når moderne samfund gøres til genstand for sociologisk teoridannelse" (s. 233).

I den efterfølgende diskussion om sociologiens sociale integrationsproblematik kommer det især til at dreje sig om de forskelle der vedrører forholdet mellem subjektive og objektive prioriteringer. Fra Reckwitz' praksislogiske udgangspunkt kan subjektet og socialiteten opfattes som to fænomener, der ikke kan adskilles, jf. hans henvisning til habitusbegrebet. Overfor dette udgangspunkt står Rosa, der med sit resonansbegreb tillægger førstehåndsperspektivet stor betydning med henvisninger til fænomenologien. Førstehåndsperspektivets betydning udfordres og problematiseres

af Reckwitz, der argumenterer for, at en social praksis aldrig kan være et individs ejendom, men først virker som praksis via subjekterne, hvilket forudsætter deres kropslige, affektive og mentale handling såvel som deres handlings- og omverdensforståelse. Rosa er tilsvarende optaget af at lægge afstand til gængse dualismer i sociologien, mellem struktur- og handlingsteorier, materialisme og kulturalisme, om end udgangspunktet er et andet, idet han argumenterer for en perspektivistisk dualisme (s. 165), der i "en formationsanalyse i *best account*-forstand må anlægge såvel førstepersons- som tredjepersonsperspektivet og skelne analytisk mellem dem, men samtidig udforske dem hver for sig, i deres samspil og sammensmeltning" (s. 165).

Hvad angår de forskellige kritikambitioner – beskrivende henholdsvis foreskrivende og indgribende – overtager Rosa bevidst, omend ikke uden forbehold, dele af kritisk teoris tradition om normative forpligtelser, mens Reckwitz tager afstand herfra og understreger vigtigheden af teoriens deskriptive vægtning. Reckwitz vedkender sig, at der uundgåeligt vil indgå normative aspekter i samfundsteoretisk analysearbejde, men han understreger, at forskeren tydeligt bør belyse sin egen position og være bevidst om sin rolle som henholdsvis forsker og privat person. Han argumenterer for at gennemføre kritiske analyser, der viser, at det tilsyneladende selvfølgelig kunne være anderledes og dermed være med til at gøre sociale sammenhænge mere transparente. For Rosa skal samfundsteorien på en helt anden måde tilstræbe utopiske aspekter. Forskellene mellem de to sociologer har baggrund i hver deres teoretiske inspirationer, for Reckwitzs vedkommende bl.a. Giddens, Bourdieu, Boltanski og Foucault, og for Rosas især dele af den kritiske teori og ikke mindst filosofen Charles Taylor.

Sådanne principielle diskussioner om historisering, sociale integrationsmekanismer og teoriens beskrivende og/eller indgribende karakter er selvfølgelig

hverken nye eller ukendte i sociologien, men bogens diskussioner fornyer og aktualiserer dem konkret og nuanceret i analyserne af nutidige samfundsproblematikker. Bogens konsekvent diskuterende form medvirker i høj grad hertil.

Bolette Moldenhauer,
Lektor emeritus,
Institut for Kommunikation,
Københavns Universitet

Peter Østergaard Andersen,
Lektor emeritus,
Institut for Kommunikation,
Københavns Universitet